

A scenic landscape featuring a river or stream in the foreground, surrounded by lush green reeds and tall grasses. In the background, there is a dense line of green trees under a bright blue sky with scattered white clouds. The overall atmosphere is peaceful and natural.

Микола Пшеничний

**Над рікою,
над Іквою...**

Микола ПШЕНИЧНИЙ

НАД РІКОЮ, НАД ІКВОЮ...

Літературний портрет

(100-річчю від дня народження

Миколи Сивіцького присвячується)

м. Дубно, 2017 р.

ББК 83.34Укр.6

П 93

**Видано за сприянням Дубенської організації
Національної Спілки письменників України**

Редактор Любов ПШЕНИЧНА

XX

**Дякуємо за фінансову допомогу для цього видання
благочинному Дубенського районного благочиння
Української Православної Церкви Київського Патріархату,
протоієреєві о. ІГОРЕВІ ЗАГРЕБЕЛЬНОМУ !**

XX

Дивним і несподіваним було знайомство із Миколою Костьовичем. Початок літа 1990 року. Разом із письменником-художником Миколою Тимчаком посеред спекотного поля, між селами Плоска й Семидуби на Дубенщині, муруємо пам'ятника-дзвіницю козакам-богунцям, які полягли тут 1651-го.

Я тешу каменюччя, із розчином подаю на риштування Миколі. Майже не перепочиваємо, спішимо, працюємо аж до заходу сонця. Сердимося, коли хтось приходить чи приїжджає – і заважає. Зирк – знову якась машина незнайома. Горбатеньке щось, європейське, на «Запорожець» схоже, але – точно не українське.

- Доброго дня вам, хлопці! – виходить із легковика, ледь накульгуючи, вже доволі сивуватий чоловік.

- Добридень і Вам...

- А що то ви тут робите?..

Хоч не хоч, а мусимо розказувати, пояснювати, а він так хитро посміхається, примружує очі й, дивлячись на пощерблені середньовічні кам'яні хрести, каже тихо:

- Тут і каплиця буде... Тисячі люду прибуватиме сюди, позаяк ця місцина, кровію полита, варта всенародної пошани... - вийняв гаманця, дав три папіряних радянських червінців. – Нехай і моя лепта долучиться до святої справи... - та й поїхав.

Це вже через кілька днів ми дізналися, що то із Варшави приїжджав Микола Сивіцький. Письменник, вчений, просвітянин, журналіст, видавець, політв'язень сталінських концтаборів.

Це вже згодом – заприятнилися (а мені й Дмитрові Павличку навіть випала висока честь давати йому рекомендацію для прийому до Спілки письменників України, і він, будучи громадянином Польщі, поповнив лави щойноствореної саме нашої Дубенської письменницької організації).

Як і годиться, кошти ми передали на місцевий, семидубський, просвітянський осередок, і вони справді започаткували благодійний фонд, завдяки йому вже височить серед поля ратного і каплиця. Приходять і приїжджають до Козацького Редуту тисячі й десятки тисяч – як з України, так і з-за кордону, лише Микола Сивіцький ніколи більше не навідається.

* * *

Місто Дубно. Майдан Незалежності. Велелюдне віче. Миколі Сивіцькому (та Григорієві Дем'янчуку) вручають Дипломи найперших лауреатів Дубенської Міжнародної літературно-мистецької премії імені Авеніра Коломийця. Бурхлива злива оплесків після його схвильованого виступу. Нарешті вшанували земляка. Нарешті Україна згадала про ще одного свого блудного сина, який, слава Богу, ніколи не блудив – ні словами, ні ділами, ні помислами.

Про це сповідається у своїх «Записках сірого волиняка» (як навчався у народному університеті). Тут і далі правопис оригіналу зберігається:

«Після зайняття поляками Західної Волині у 1919 р. місцеве населення швидко показало, що без порозуміння з ним чужинцеві тут господарювати не вдасться. При перших виборах до сейму і сенату в 1922 р. волиняки вибрали 16 українців, 6 жидів і... жодного поляка. Причина була проста: за переписом 1897 р. на Волині жило раптом 6,2% поляків. Щойно по схваленні закону про парцеляцію прибуло їх сюди ще 10%.

Майже ціле десятиліття влада шукала кандидата, який би потрапив притягнути волинських українців до праці над реалізацією завдань, диктованих польськими державними інтересами («рацією стану»). В 1928 році Пілсудський доручив це завдання Генрикові Юзевському, призначаючи його волинським воєводою.

Юзевський став творцем т. зв. волинської політики, що мала на меті довести до державної асиміляції волиняків. Отже підпорядкував українську кооперацію польським союзам, перервав контакти між Волинню й Галичиною, встановлюючи «сокальський кордон», зліквідував організації та партії з галицьким родоводом, а на їх місце покликав пропольські.

Для підготовки тих кадрів відкрито у шкільному комплексі лицею клітину позашкільної освіти – народний університет. З

осени 1932 р. він почав працювати у Михайлівці на Дубенщині. Це як на Радивилів, між Ситним і Крупцем...

Щороку відбувалося два чотиримісячні курси: зимою – для хлопців, літом – для дівчат. Університетом в Михайлівці завідувала давня вчителька Агрономічно-лісової школи в Білокриниці Галина Юршова, яка вела виховну роботу і викладала польську літературу.

Гуральський поет Августин Сускі з Шафляр біля Закопаного викладав історію селянства і його культури, польську мову і проблематику сучасної Польщі та всесвітню історію, вплітаючи туди опис козацької доби з історії України. Старенький Казімеж Вересьневич, крім природи з теорією еволюції, займався господарським рахівництвом, кооперативним рухом, селянською економікою і територіальною самоуправою...

Четвертий викладач, Іван Фльорко, знайомив з українською мовою й літературою і опікувався бібліотекою. Іншими предметами (народний театр, освітня праця на Волині, правознавство, селянська гігієна та спів) займалися позаштатні викладачі, доїжджаючи з Крем'янця. Іспитів тут не було.

В листопаді 1937 року я приїхав до Михайлівки, де зібралося 18 українців, 8 поляків і 2 чехів – в сумі 28 хлопців з повітів Дубно, Крем'янець, Рівне, Здолбунів, Горохів та Костопіль... Більшість слухачів закінчила по 4 класи, траплялися й

напівграмотні. Проте кожний з нас щось там удома робив, мав конто в поліції, попадали сюди навіть члени ОУН.

Національні взаємини укладалися на курсі непогано. Польська група складалася в основному з хлопців миролюбних, ми натомість погоджувалися з Сускім, що в нашій ворожнечі винна влада, яка саджає в тюрми і польського хлопа, - і все було добре.

На курсі відбувалися зранку виклади, а по обіді – реферати з дискусіями. Списки рефератів укладали самі курсанти, потім кожний вибирав собі тему, збирав матеріал і згодом презентував свій доробок. Далі відбувалася дискусія – колективна оцінка поглядів доповідача. Цікаві реферати притягали довколишніх селян. Гостей не допускалося тільки на обговорення польсько-українських взаємин, плановане звичайно під кінець курсу, - надто драстична була ця тема.

При обговоренні цього реферату наш курс розколовся на три групи: українців, поляків і педагогічну раду. Наші хлопці атакували, закидаючи полякам загарбливість, колонізацію, полонізацію, окатоличування. Поляки виступали знехотя, не контратакуючи, закликали до співпраці, вказували шляхи до неї.

Найгірша доля припала викладачам. Вони мусили боронити польської рації стану, бо ж рубом стояв не тільки сенс існування

волинських університетів, але й десяти років мозольного творення «волинської політики». Оборона виходила мізерною.

Розлютився тільки Вересьнєвич. Піднесеним тоном він почав доводити, що культуру на Волинь принесли щойно польські магнати, що українці самі волю проциндрили, підтримуючи більшовиків, що під Росією не мали ні книжки, ні газети, ні школи, а тепер усе мають. І посади матимуть, як ворохобні вирічуться, бунтувати ж не дозволимо. Над чотиримісячними зусиллями поставлено хрестик. Дальша дискусія втрачала сенс.

Мабуть, до такого висновку дійшли й варшавські достойники з Ридзом Сьміглім, постановляючи прикрутити українську гайку. Зараз по нашому виїзді з Михайлівки викинено з Луцька до Лодзі Юзевського. На Холмщині полетіли хрести з бань і посипалися мури церков. З полків Корпусу Охорони Пограниччя попливли у столицю телеграми, щоб розігнати з Крем'янецького ліцею персонал, який помагає Юзевському українізувати Волинь, вводить у народні університети лекції української літератури та історії, заставляючи польську молодь вивчати той хлам.

Тексти тих документів я опублікував у 1992 році в першому томі збірника *Dzieje konfliktow polsko-ukrainskich*. Галина Юршова, педагог справді високого класу, провела ще після нашого літній дівочий курс, але вже в листопаді мусила попрощати Михайлівку.

Так поляки ховали свою ж таки дитину – ідею польсько-українського єднання...».

* * *

Є у творчому доробку М. К. Сивіцького стаття «Козацькі могили», яка 2000 року цілосторінково друкувалася в газеті «Вісник Дубенщини». Особливу увагу привертає спомин, як він ще юнаком уперше побував на цьому священному Полі, Кровію Политому:

«...У міжвоєнний період, коли Берестечко знову опинилося під владою Польщі, монастир на Козацьких Могилах, як магніт, став притягати звідусіль українську молодь – з Волині, Полісся, Підляшшя, Галичини... Щороку в «Десяту п'ятницю» болота Пляшівки рясніли вишиванками, синіми, червоними та зеленими шароварами... Влада зі злості пінилася, але не могла зупинити потоків народу, що широкою хвилею плив на поклін костям героїв – борців зі шляхетською Польщею. Замкнено доступ в Георгіївську церкву з білими черепами, в усіх селах на шляху до історичного цвинтаря сконцентровано відділи кінної поліції з завданням завертати і розганяти групи «богомольців». Але це завдання практично було нездійснене.

Пам'ятаю, десь в 1933 чи 1934 році наш похід затримала поліція в Вовковиях, завернула і відпроваджувала назад, щоб ми часом не розбіглися. Проте вістка передавалася скоріше. Залишивши село позаду, ми побачили вершників української молоді в вишивках, які, об'їхавши містечко Козин, обминали справа польовими межами також Вовковиї, щоб не турбувати поліцію. Наші охоронці кинулися навздогін. Користаючи з цього, і ми рушили в обхід на Вовковиї, але зліва, понад болотом. Маневр вдався і, обминаючи населені пункти, межами та лісовими просіками добрались ми щасливо до мети своєї подорожі. Тут вже народу було стільки, що поліція не відважувалась його розганяти...».

Через кілька десятиліть, уже за радянської влади, Микола Сивіцький знову прибув сюди:

«...На порозі музею привітав нас радісною усмішкою завідуючий Лотоцький, обводив по кімнатах, давав пояснення. Видно, що музей молодий, бо досить ще бідненький...

Входимо до Богданової церкви. Бідненька, маленька, звичайна сільська церковка, помальована однотонною фарбою. Тиша – аж ноги самі на пальці зводяться. За розкритими «царськими вратами» - невеличкий престол, обгорнутий копійчатою матерією. Її окраєць підіймає наш екскурсовод: у напівтемряві бачимо під престолом злегка похилений

маленький хрестик. Це вершина старовинної братської могили, яку прикрила церква Богдана...

Побіч вітарає сходи вниз. То 70-метровий підземний хід в Георгіївську церкву. Слабенькі електролампочки ледь розвівають темряву. Перескакуємо калюжі води, що блищать під ногами. Посвітлішало – крізь віконця кам'яної криниці, верх якої гинув у стелі наступного поверху, дивилися на нас пустками очних ямок білі черепи з великими зубами, немов гніваючись, що порушуємо їх вічний спочинок...».

* * *

Багаторічним директором Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в місті Парижі був уродженець Дубенщини – Василь Михальчук. Збереглися його щирі, теплі, гарні спомини про М. К. Сивіцького «Від сірих низів до вершин», які я публікував у газеті «Вісник Дубенщини» 7 січня 1998 року. Вважаю, що вони варті того, аби ще не раз оприлюднитися:

«Процедуру захисту промотор відкрив оглядом біографії докторанта. Підкреслив, що маємо перед собою рідкісний випадок: людина, яка не була ні одного дня в початковій школі, пройшла тюрму, Сибір і фронт, не зламалася, аж дійшла до захисту докторату...».

Так згадує д-р Микола Сивіцький у своїй книзі «Записки сірого волиняка» день 5 травня 1983 року, коли проф. Ришард Лужний, декан факультету філології Ягеллонського університету в Кракові, представив дисертаційній Комісії сивчолого докторанта. А пройшов він справді хресний шлях.

Десь в останніх днях липня, перед самим закриттям на вакаційний період, прийшов до Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі пакет з Варшави, і коли я його відкрив, то побачив у ньому книгу М. Сивіцького із допискою, що це завдяки Теодору Данилізу з Лондона, який йому дав нашу адресу.

На цю книгу я, правду сказати, не чекав, бо про неї не знав. Зате я чув багато про праці М. Сивіцького на тему українсько-польських взаємин, але я не міг їх дістати. Тому, побачивши адресу автора, я зрадів. Ще більше я зрадів, коли довідався із «Записок», що М. Сивіцький – мій земляк, і тільки 15-17 км розділяють села нашого народження.

Коли я взявся за читання «Записок», то відірватися від книги вже більше не міг, поки не закінчив. Наче за руку, веде автор читача через гущу подій, переживань, знайомить із людьми, з їхніми дерзаннями і слабкостями. З віддалі більш як 60 років все це видається чудовим фільмом, хоч, насправді, дійсність була важкою, часто з складними й болючими хвилинами.

Родом з селянської родини з Заболоття-Підлужжя біля самого Дубна над чудовою тоді річкою Іква, яку так мило

оспівав у своїх поезіях проф. Олександр Неприцький, малий Микольцьо ранніми роками втратив двох сестер, а дещо потім і старшого брата Аркадія. Залишився він із самим батьком, який більше думав про господарські справи, ніж про сина, і Миколі не дозволив піти до школи. «Пощо підошви даром зношувати? Хліба школа, звісно ж, не дасть!» - говорив.

Завдяки своїй впертості та малій допомозі батька Микольцьо навчився читати в 11 чи 12 років. Відтоді він читав все, що потрапляло під руку. Коли не було під рукою, вхитрявся позичати в інших селах, навіть тихцем продати дещо гречки, щоби в Дубні купити книжку-дві. Цікавився театром, пробував розповсюджувати газети, що продиралися зі Львова через щільний Сокальський кордон, встановлений польським воєводою Юзевським у Луцьку, столиці Волині. Коли Микольцьо мав більш як 14 років, помирає його батько, він залишається один, бо мати після смерті доньок повністю втратила розум.

Довелося думати про господарство, кілька десятин сінокоосу та орного поля, не покидаючи освідомлюючої роботи серед волинської молоді. Бо вже сумніву немає: хлопець поволі вникає в широку культурну роботу над собою і над своїми ровесниками. Це 30-ті роки на Волині, коли комуністи з КПЗУ розгортають свою діяльність, але стрічають на дорозі багато таких Микол Сивіцьких, які намагаються захопити молодь

іншими ідеями. Над усіма – розпаношується санація польських ендеків з радикальними методами боротьби з українцями і поміркований, але все-таки наступ Юзевського.

За допомогою знайомства з Трифоном Столярем з села Дитиничі, майбутнього повітового бойового Референта ОУН на Дубенщині, Микола потрапляє до Народного Університету в Михайлівці біля Радивилова (НУМ)...

У ньому Микола [вчився] разом з Тимішом Басюком з с. Борсуків на Крем'янеччині, який згодом з автором цих рядків вступив до Гімназії Кооперації у Крем'янецькому Ліцеї. Коли через кілька років Волинь вибухнула боротьбою проти німців і совєтів, Басюк, тоді вже відомий командир Яворенко, створив на Крем'янеччині Фронт Української Революції (ФУР). Але бандерівці, які поставили за мету умасовити і собі підпорядкувати партизанську боротьбу, вбили Яворенка.

Це час, коли українське громадсько-культурне життя в Польщі починає пробивати грубу кригу режимного застою і рветься до життя. Микола – в його епіцентрі. Він докладає багато зусиль до появи УСКТ і його органу «Наше слово» у Варшаві. Але ще мине багато часу і буде затрачено багато людської енергії, поки розтиснуться грубі обручі і люди зможуть піднести голови до сяйва рідної культури.

Невпинний тиск внутрішніх бажань примушує Миколу в 1965 році взятися за наукову працю. Після розгляду різних тем його

вабить постать Богдана Лепкого. Поле ще не розоране, бо над великим письменником тяжіє більшовицький ярлик «Буржуазного націоналіста», проте М. Сивіцький починає його орати. Однак він не знаходить і найменшої підтримки від літературних кіл Києва, хоч деякі архіви Львова тихцем йому допомагають. Та й польські бояться, бо в Москві вже почули про його заходи, і совети роблять тиск на поляків, щоби не допустити теми про Б. Лепкого.

Однак Микола Сивіцький наперекір усьому листується з науковими колами, об'їжджає найважливіші українські наукові осередки в світі для збору матеріалів про письменника. Він пробує також, але безуспішно, пробити кригу у Москві. Все ж завершує працю про Богдана Лепкого і успішно її захищає...

Спогади Миколи Сивіцького «Записки сірого волиняка» - це не тільки цікавий автобіографічний нарис, але й цінний виклад польської політики на Волині з кінця 20-х до кінця 30-х років, внутрішньої боротьби санації з поміркованим «строніцтвом народовим» і зусиль української молоді в боротьбі за свою рідну культуру. Подаючи окремі образи подій, автор дуже вдало змальовує ці змагання, і зібране ним у цій книзі має вагоме значення для дослідника цього періоду нашої історії.

Окремим позитивом автора є його ставлення до окремих поляків – Юршової, Вишневської, які, для об'єктивності в людських зносинах, не вагалися інколи ставати проти прийнятої

польської течії на Волині. Батько Альдони, інспектор лісів Крем'янецького Ліцею та інж. Вишневський, чоловік Альдони, були моїми професорами у Державній Лісовій Школі в Білокриниці, і я можу тільки підтвердити сказане д-ром Миколою Сивіцьким.

«Записки сірого волиняка» дуже нагадують творче перо Уласа Самчука і будуть вельми цінними в українській мемуаристиці».

* * *

Мало хто так опоетизував річку Ікву (причому прозово-публіцистично!), як Микола Сивіцький у своїх «Записках...»:

«Якщо з-під Лаври на Почаївській горі глянути було на захід, - а вид звітля досконалий, - то на відстані кілометрів 10 чи 12 виднілися на обрії білі мури Домініканського кляштору в Підкамені, збудованого в ХУІІ столітті для противаги твердині православ'я – Почаївській Лаврі. Начебто й недалеко, але вже Галичина, повіт Броди, відгороджений до Першої світової війни від волинського Почаєва російсько-австрійським кордоном. Ще трохи на захід від Підкаменя, біля села Губисько-Літовиське, пробилось з-під землі стільки джерел, що, зіллявшись у струмок, дали вони початок ріки Ікви.

Тільки чомусь не вподобалась галицька земля новонародженій, от вона й повернула до сусідів – на Волинь, обгинаючи півколом Почаїв. У Дунаєві, що розлігся на шляху Почаїв-Крем'янець, вона вже виявилась зовсім пристойною річкою. Звиваючись поміж горами, течія поковзнула лівобіч Крем'янця і влилася в Дубенщину. Минула Берез, розлогу низовину, де вже можна було пливти кудю завгодно.

Зигзагами, ніби вибираючи кращий шлях, Іква подалася на схід, та по кількох кілометрах наткнувшись на Дитиничі, повернула на північ, до Волиці. Таким чином правобічні села – Клюки, Дитиничі й Волиця – створили трикутник, а Іква заповнила його відногами, рукавами, рівчаками, озерами, перешийками, гривами й болотами.

Починаючи від Камениці (тепер Кам'яниця), замість лівого берега простяглися на північ трясовина й купини, а потім дещо твердий ґрунт, вкритий болотною різухою. На мокравині прижилися верболіз і хирлявенька вільшина. В дощове літо там і вода не висихала... Звідки б на той хутір не глянути, він – за болотом. Так його й називали – Заболоття... Центр Заболоти (тепер Заболоття) займало господарство моїх батьків – Костя й Зузани Сивіцьких... Заболотецька республіка...

Давно повмирали люди, які знали її початки, можна тільки додуматися, чому поселенці в такому закутку задомовилися.

Передовсім, був то добрий сховок від непрошених гостей воєнного часу з тих ще давніх воєн, коли до армії безконечними колонами йшли пішки на всю широчінь шляхів Дубно-Підлуже-Броди, а поза Іквою – Дубно-Дитиничі-Крем'янець, та підбирали все, що погано лежало. По-друге, солтис чи поліція заглядали сюди винятково, лише тоді, як дорога була суха. Не знали заболотчани нічної варті, висилання фури «за колію», не мали замороки з перехожими нічліжанами, яких щодня солтис по селі розміщував. На Богом і людьми забутій території було де корови пасти, накосити трави, вишару й очерету, а не менше важне – ловити рибу зимою й літом, яка завжди, занесена в Дубно, свіжий гріш давала.

Грала певну роль і краса природи, але підсвідомо, бо як живеш в тій красі безвихідно, то й не здається, що вона тут є. То лише «пани» з Варшави їхали півтисячі кілометрів, наймали квартиру в Підлужі та йшли пішки до Андрушів, щоб з позиченого човна ловити рибу чи качки стріляти. Не для грошей, а щоб самотою потішитися, за очеретом в човні позагоряти, позлоститися, що по водяному плесі краснопері плітки викидаються, а поплавок тобі, як зачарований – не колихнеться. Коли вже очі починають мучитися, а підсмажені плечі припікати, то досить підїхати під берег, де менше зілля і

твердіше дно річки, шубовснути – і почувешся, ніби заново на світ народився.

Куди глянеш – всюди зелено. Понад рікою аж до Бірка, - соснового лісу за Клюками, - очеретяний гай. Зелений, аж очі вбирає! Стоїть триметровою стіною, тільки вершечки під вітром колишуться. І чим далі пхаєшся вглиб, тим чарівніший світ розкривається. Пlesa, закамарки, озерця, де від ранку до вечора небо чепуриться, доки там жабурина не зазеленілось. На краєчку водяного люстра шумить ледве чутно зелений комиш, ніби скаржитья, що з очеретом не може зрівнятися. Киває головою рогоза на зеленій ніжці, поглядаючи зверху на водорості, немов кепкує:

-Ну, куди вам, неборакам, пхатися?..

А вони раді, що з води вишкрябались, на світ народились, що, може, ніхто їх тут не побачить. Ось плесо латаття, водяної лілії. В лапатовому листі декольте заокруглюється, проміж ним, наче зорі у темряві, квіточки біліють. Такі, що вранці розкриваються, а під вечір пелюстки згортають. З-поміж білого жовте латаття виглядає. Зеленою плахтою ряска по воді розстелилася, рясочки позалазили одна на другу, мов луска на риби. Небесна блакить у водяному люстрі проглядається, над ним безліч зелених коників, аж дивно робиться – як то вони у воді не тонуть?

На листках і квітах маєстатично сідають коники великі. Ну, геть тобі літак минулого віку: дві пари прозорих крил, довгий рябенький тулуб, темнокровні банькуваті очі, - недарма голодна риба понад воду за ними вискакує. Тікають перед човном зелено-бурі жаби, майстри гамірливих ярмарків з одноманітним «кре-кре-кре», стоголосих концертів з унісонною піснею «кум-кум-кум», яких і в філармонії не почувеш. Краси не опишеш. Щоб її збагнути – треба побачити, а для цього варто й на світ народитись. Не задумуючись, я так і зробив революційного року 1917, місяця вересня 20 дня, напередодні Другої Пречистої...».

* * *

У січні 2004 року сумна звістка надійшла на мою домашню адресу з міста Варшави – на 87-му році життя перестало битися серце Почесного громадянина міста Дубна, істинного українця Миколи Сивіцького.

Тернистою судилася йому доля. Проте він зумів прославити і рідний край, і всю Україну. Фактично – був самоуком, хоч у 1937-1938 роках навчався у Народному університеті в селі Михайлівка Дубенського повіту, 1939-го був учнем Рільничої школи у Тростянці, що неподалік Луцька, студіював у Радомі (центральна Польща).

Зазнав репресій і від польської влади, і від сталінського режиму. Упродовж 1939-1944 років – політв'язень Дубенської тюрми, більшовицьких таборів у Росії: біля Куйбишева та Воркути. Згодом, у сорок п'ятому, ще встиг побувати на фронтах Другої світової війни – у лавах польської армії генерала Берлінга.

Із 1955-го стає активістом українського відродження у тодішній прокомуністичній Польщі. Відшліфовував своє натхненне перо як талановитий публіцист. Закінчив вечірню гімназію, у 1956 році став випускником філологічного факультету Варшавського університету.

Співорганізатор Українського суспільно-культурного товариства у Польщі, засновник відомого українськомовного часопису-тижневика «Наше слово» (був першим редактором цієї популярної газети у 1956-1960 роках). Але за численні публікації, «суперечливі з партійною лінією», переведений на посаду рядового коректора однієї з польських газет, де змушений був пропрацювати аж двадцять два роки – до виходу на пенсію 1982-го.

Втім, і в той нелегкий період життя він часу не гаяв. Займався серйозною науковою роботою. Проявив себе як неабиякий літературознавець. За дослідження життя і творчості видатного письменника Богдана Лепкого 1983 року Ягеллонський (Краківський) університет удостоїв його звання - доктор української філології.

Микола Сивіцький тісно співпрацював з Українським науковим інститутом Гарвардського університету в Бостоні, зокрема – при підготовці до друку розлогої монографії «Лемківщина», виданої масовим тиражем 1988 року. А 1990-го обраний дійсним членом Наукового Товариства імені Тараса Шевченка у Сполучених Штатах Америки (Нью-Йорк).

Є автором багатьох наукових статей, сотень вкрай актуальних газетних публікацій – українською, польською, англійською та іншими мовами. Його перу належить монографія «Богдан Лепкий. Життя і творчість» (Київ: Дніпро, 1993, - 376 сторінок). У цьому солідному виданні лише бібліографія використаної, скрупульозно опрацьованої ним, літератури становить 516 позицій! По суті, він сам один у цьому випадку зробив більше, аніж вся Академія наук радянської і вже не радянської України.

Є автором дивовижного польськомовного тритомника «Dzieje konfliktow polsko-ukrainskich» (Варшава, томи перший і другий – 1992 рік, том третій – 1994), де вперше ввів у науковий обіг колишні суворо засекречені документи й матеріали як із кадебістських архівів, так і з польської охоранки, через що потім не один рік мав великі неприємності за це від генеральної польської прокуратури.

А за свою книжку мемуарів про наш край «Записки сірого волиняка» (Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича Національної Академії Наук України, 1996) став

першим лауреатом Дубенської Міжнародної літературно-мистецької премії імені Авеніра Коломийця.

2002 року в Києві побачив світ двотомник публіцистики, де знову і знову йдеться про милу серцю Дубенщину. На жаль, на робочому столі так і залишилися недокінчені книжки, статті, наукові розвідки...

* * *

У червні 1995-го в своїй мирогощанській поштовій скриньці я побачив бандерольку із Варшави. Найсвіжіше число газети «Наше слово», № 12. На кожній сторінці – щось цікаве, але найбільшу увагу привернула рецензія Богдана Гука, яка, на моє глибоке переконання, й після кількох десятиліть є вельми злободенною. Цитую:

«Польсько-українські суспільно-політичні стосунки можна дещо спрощено і коротко визначити так: поляки довгими віками гнобили українців, а коли гніт досягав вершин, українці поляків різали. Віддаючи печеним за варене, поляки мордували українців...». Від такого ствердження починав Микола Сивіцький перший том своєї «Історії польсько-українських конфліктів», що з'явився наприкінці 1992 року, виданий авторським накладом...

Першість тритомника в тому, що вперше в польській і українській історіографії з'явилися зібрання матеріалів та

документів, які показали польську сторону як причину і винуватця у конфлікті з українською. Досі в українських еміграційних видавництвах було чимало видань подібного спрямування, однак ні одного не можна порівняти із даним, якщо йдеться про кількість зібраного матеріалу, послідовність історичного мислення автора, а також кінцевих висновків.

Дивувати може також, - і то неабияк, - те, що видання з'явилося польською мовою, у Польщі.

Перша частина тритомного циклу присвячена 1340-1939 рокам в історії польсько-українських відносин, має початок, що його треба віднести як провідний мотив авторового пояснення причин польсько-українського зудару: «Людська ненаситність споконвіку була зморою поколінь». Саме вона, ненаситність, була причиною акту, що його Микола Сивіцький назвав «найбільшою помилкою в історії Польщі»: завоювання від короля Казимира Великого Галицько-Волинського князівства в середині XI століття.

Відтак автор у формі історичних есе аналізує польську політику щодо українських земель.

Джерело польсько-українського конфлікту в 1942-1947 роках представлено також у томі «Конфліктів», де наводяться документи обох сторін про ситуацію в Галичині і на Волині: польського еміграційного уряду в Лондоні, а також оунівського і упівського урядів. Вони промовисто показують усі напрямки

політики, веденої із довоєнних позицій, вірність напрямкові державної та національної асиміляції української людності включно із виселенням її з рідних земель. У документах говориться також про господаря тих земель – український народ, його ситуацію, намагання вижити й зберегти себе.

Більшість документів у томі – це якраз показ взаємного впливу концепцій еміграційного уряду на криваві події в Галичині й Волині в 1942-1944 роках, про що писав також професор Ришард Тожецький у своїй відомій роботі п. з. «Поляки та українці». Якраз у цьому томі читач може знайти дані про безпосередні причини цих подій, опис яких становить зміст останнього із томів. У матеріалах чч. 43, 44, 45, 46, 47, 48 наведено документи лондонського уряду, в яких запропоновано депортацію як найуспішнішу розв'язку українського питання. Як відомо, комуністичний уряд легко присвоїв ідеї своїх політичних суперників.

Проте, як видно зі змісту третього тому «Історії польсько-українських конфліктів», виселенню передували інші засоби розв'язання української проблеми у Польщі. Автор наводить у книжці біля 50 документальних свідчень очевидців про вбивства різними польськими військовими формаціями українців у 1944-1947 роках на території теперішньої Польщі. Микола Сивіцький ставить тезу, спираючись на свідчення, що «в післявоєнній Польщі відбувся геноцид української людності»,

започаткований планами лондонського табору в час війни, а завершений польськими комуністами після неї. Тому третій том «Конфліктів» починається присвятою послам у Сейм Речі Посполитої, а відтак іде відкрита заява автора Міністерству юстиції Речі Посполитої почати судове розслідування з метою покарати винуватців злочинів, заподіяних українській людині в 1941-1947 роках.

Оцей третій том «Історії польсько-українських конфліктів» дає в одній книзі збір кількадесяти свідчень про 1942-1947 роки на Лемківщині, Надсянні, Холмщині та Підляшші, а цей збір творить драматичну картину.

Вимова поданого матеріалу доводить до того, що, поставившись у ролі польського читача, мабуть, можна мати враження неймовірності щодо описаних подій, можна запідозрити автора книжки у зловмисності й бажанні будь-що очорнити поляків.

Чимало польських істориків уже зарахували тритомник Миколи Сивіцького до неповажних, однобічних і викривлених творів. Безперечно, книжка не уникне переваги саме такого підходу в її сприйманні ширшим польським читачем, однак у відчутті багатьох українців із тамтих теренів вона становить справжню картину найновішої історії цієї землі, яка мусила з'явитися без огляду на евентуальне її прочитання польським читачем, тому що надто вже довго в людській пам'яті

зберігалися погляди про цей поганий минулий час. І думаю, такий підхід треба зрозуміти».

* * *

Він майже кожного року приїжджав із далекої Варшави, разом з дружиною Улітою, до ріднокраю. Коли в червні 1993 року постановою Кабінету Міністрів України № 444 був створений Державний історико-культурний заповідник міста Дубна, пан Микола негайно став одним із найактивніших його громадських активістів. Тут започаткований його іменний фонд. Він, як неперевершений фахівець, долучився до підготовки та проведення ювілейної Міжнародної науково-теоретичної конференції «Дубно і Світ», присвяченої 900-річчю першої писемної згадки про місто Дубно, котра проходила 25-26 серпня 2000-го року.

На початку 2004-го з-над ріки Вісли на адресу Заповідника надійшов його останній лист: **«Працівникам Дубенського Замку з директором Смоліним на чолі, членам Спілки письменників України з Любою і Миколою Пшеничними сердечні вітання від Уліти і Миколи Сивіцьких з Різдвом і 2004 Роком.**

Видавництво Ольжича перекладає «Dzieje» на «Історію», та я навряд чи дождуся – вода у лівому легеневі, з лікарні виписали на домашнє сушення – бояться віку. Уліта збирається в лікарню. **То прощайте, усі Дубенчани. 20.XII-2003. Варшава».**

Цей лист став прощальним. Кожне слово звучить, як реквієм. Як заповіт. Як прохання. Як наказ – любити свій край, свою Україну: так, як він її любив. Дай, Боже, кожному з нас зробити бодай невеличку частинку того, що встиг зробити за своє многотрудне і подвижницьке життя Микола Сивіцький для рідної культури, для рідної історії, для рідної землі.

Безмежно сумує його кохана, ним оспівана, річка Іква... Невимовно журяться його діти... Заламує у тужливій скорботі руки калина на його колишньому батьківському обійсті – на мальовничому хуторі Заболоття, якого вже теж давним-давно нема... Такі люди, як він, не помирають... Вони переходять у Вічність...

Здано до набору 1.03.2017.

Підписано до друку 14.09.2017.

*Виступає учасник Міжнародної конференції
«Дубно і світ» - Микола СИВІЦЬКИЙ (Польща)*